

รูปแบบการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน*

จารุโส สุตศิริ**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาตัวแบบองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนา องค์กรชุมชนแบบยั่งยืน (2) พัฒนารูปแบบการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน และ (3) ประเมินประสิทธิภาพ รูปแบบการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา การศึกษาถอดบทเรียนจากตัวแบบองค์กร ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืนในพื้นที่ภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการ ปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้นำ/แกนนำองค์กรชุมชน คณะกรรมการองค์กรชุมชน สมาชิกองค์กรชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง ในการจัดตั้งองค์กรชุมชน ในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง อำเภอพนม และชุมชนคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี และพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย คือ ชุมชนวัดป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า องค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน มีลักษณะ การดำเนินงาน และกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในขั้นตอนของการเกิดองค์กรชุมชน พบว่า กระบวนการ เรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทำให้เกิดจิตสำนึกและจิตวิญญาณชุมชน ในการผนึกกำลังกันแก้ปัญหา ชุมชน ด้วยการสร้างพลังกลุ่มที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ซึ่งนำไปสู่ การดำเนินการแบบยั่งยืน การพัฒนา รูปแบบการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน พบว่า การพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืนที่เหมาะสมกับบริบทของ องค์กรชุมชนวัดป่ายาง มีการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับหลักธรรมิกสังคมในการ ดำเนินงานทุกขั้นตอน เพื่อขับเคลื่อนพลังกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งหลักดังกล่าวประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ (1) การถือประโยชน์ร่วมกัน (2) การควบคุมตนเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และ (3) มีความเคารพนับถือและ เมตตากรุณาต่อกัน รูปแบบการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืนที่ประสบความสำเร็จ พบว่า การพัฒนาชุมชน อย่างสอดคล้อง และกลมกลืนกับวิถีชุมชน เป็นการดำเนินการที่สะท้อนให้เห็นรูปธรรมการพัฒนา เป็นไปตาม แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนางานองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน

* ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารนวัตกรรมการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช

** นักศึกษาปริญญาเอก

Sustainable Community Development Model^{*}

Jaruso Soodkeeree^{**}

Abstract

This research aims to study the best practice - model of the community succeeded in developing sustainability, to develop the model of sustainable community development, and to access the effectiveness of the model by replicating it in administration of the community organizations in the southern part of Thailand. The participants of the study were community leaders of Tham Peng community in Phanom district and Khlong Noi community, Mueang district, Surat Thani Province, board committees of the social organizations, members of community organizations, and people involved in the communities founding. The research area was Wat Payang village, Mueang district, Nakhon Si Thammarat Province.

The research found that the best practice - model of the sustainable community development began and developed throughout the social processes of people in learning and participating during the community founded. Moreover, the research found that the model is applicable for Wat Payang community. Wat Payang community applied the participation learning processes of Dhammic Socialism in empowering the sustainability of the community. The components bringing community become sustainable were (1) sharing benefits among the community, (2) controlling one - self and benevolence, and (3) respect and help each other. In addition, the research found that the best practice-model of the sustainable community development harmonized with the ways of life of the community. In other words, the model well illustrated the development model of Buddhism that also focused on the sustainability of a community.

Key words: Sustainable Community Development Model

^{*} Part of Dissertation for Doctor of Philosophy in Administration of Innovation for Development, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.

^{**} Ph.D, Student.

บทนำ

องค์กรชุมชน นับเป็นผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ในการแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของชุมชน ในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และการพัฒนาองค์กรชุมชนยังเป็นตัวบ่งชี้ถึงความยั่งยืนของชุมชน กล่าวคือความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด ขึ้นอยู่กับการมีองค์กรชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน องค์กรชุมชนเกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกัน ซ้ำแล้วซ้ำอีก จนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง ดังนั้น “องค์กรชุมชน” ซึ่งเป็นฐานคิดมาจากเรื่องชุมชนเข้มแข็ง ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนเข้มแข็ง ย่อมมีกลไก และกระบวนการที่สำคัญ องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งย่อมมีความเป็นตัวของตัวเองในการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการโครงการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ด้วยตนเองซึ่งจะส่งผลให้เกิดนวัตกรรมสร้างสรรค์ขององค์กรชุมชนเกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

การรวมกลุ่ม/องค์กรชุมชน ยังประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน องค์ประกอบ และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อความเข้มแข็ง และยั่งยืนขององค์กรชุมชน จากการศึกษาประโยชน์ของการรวมกลุ่ม และองค์กรชุมชน (โกวิท พวงงาม, 2553) แสดงให้เห็นว่า นอกจากประโยชน์ ในการแก้ปัญหา หรือสนองตอบความต้องการของบุคคลหรือชุมชนที่เข้าร่วมกลุ่มแล้ว ในส่วนของการเสริมสร้างการรวมกลุ่ม ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เพื่อสร้างพลังในการต่อรองกับสังคมภายนอก การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชน ประชาชน ต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม (อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์,

2553) เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าทำโดยคนเพียงคนเดียว จึงมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน”

เหตุผลดังกล่าวจึงทำให้สนใจศึกษาตัวแบบองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ (Best Practices) ด้วยวิธีการถอดบทเรียนจากองค์กรชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง อำเภอพนม และองค์กรชุมชนคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และศึกษาพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยองค์กรชุมชนวัดป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน ปรากฏการณ์ และสภาพปัญหาสำคัญที่นำมาสู่การแก้ปัญหาโดยองค์กรชุมชน ตลอดจนลักษณะ ความยั่งยืนที่ชุมชนได้รับการพัฒนาองค์กรชุมชนใน 4 มิติ ได้แก่ (1) เศรษฐกิจชุมชน (2) ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม (3) สังคม และ (4) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาองค์ประกอบหลักขององค์กรชุมชน และกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน จนนำไปสู่ความยั่งยืนขององค์กรชุมชน โดยศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวแบบองค์กรชุมชน ที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ศึกษาถอดบทเรียนจากตัวแบบองค์กรชุมชนที่ประสบ

ความสำเร็จ ในการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ในพื้นที่ภาคใต้ จำนวน 2 องค์กร ได้แก่ องค์กรชุมชน บ้านถ้ำผึ่ง อำเภอนม และองค์กรชุมชน คลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาโครงสร้างรูปแบบการพัฒนา องค์กรชุมชนแบบยั่งยืนกับพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย คือ องค์กรชุมชนวัดป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยมีพื้นที่เผยแพร่/ ขยายผล และประเมินประสิทธิภาพรูปแบบ จำนวน 2 องค์กร ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน บ้านสระเพลง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และชมรม ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประชากรที่ใช้ คือ ผู้นำ/แกนนำองค์กร ชุมชน คณะกรรมการองค์กรชุมชน สมาชิกองค์กร ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในการจัดตั้งองค์กรชุมชน พื้นที่ปฏิบัติการวิจัย เลือกโดยวิธีการเจาะจง และ พิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก

เครื่องมือที่ใช้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนา รูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน โดย ศึกษา ถอดบทเรียน จากองค์กรชุมชนที่ประสบ ความสำเร็จในการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้ จากการศึกษา เพื่อหาจุดร่วมในการร่างรูปแบบ ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยการเผยแพร่/ ขยายผลกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อปรับปรุงและพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนา องค์กรชุมชนแบบยั่งยืนที่สมบูรณ์ ร่วมกับพื้นที่ ปฏิบัติการวิจัยชุมชนวัดป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช

เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ (1) การสังเกต และการเข้าร่วม เพื่อใช้ศึกษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จริง โดยการสังเกตพฤติกรรมทางสังคม หรือ ปฏิสัมพันธ์ของคน ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และมีส่วนร่วม (2) การสัมภาษณ์กลุ่มเจาะจง โดย

ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับขั้นตอนในการสนทนา (3) ใช้แบบบันทึกผลหลังการปฏิบัติการ (After Action Review: AAR) เป็นแบบบันทึกผลการ ถอดบทเรียน และสรุปผลหลังจากปฏิบัติการร่าง รูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน และ (4) แบบบันทึกผลการถอดบทเรียนด้วยรูปแบบตา ปูเกลียว (Spiral Model) เป็นแบบบันทึกผลการ ถอดบทเรียน และสรุปผลหลังจากการเผยแพร่/ ขยายผล และประเมินโครงสร้างรูปแบบการพัฒนา องค์กรชุมชนแบบยั่งยืน และยืนยันรูปแบบการ พัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ที่มีความสอดคล้อง กับองค์กรชุมชน วัดป่ายาง

วิเคราะห์ข้อมูล โดยตรวจสอบข้อมูลให้ ถูกต้องและสมบูรณ์ วิเคราะห์ข้อมูลบริบทของ ชุมชนที่ได้จากถอดบทเรียน ซึ่งจะอธิบายข้อเท็จจริง ที่เกิดขึ้นตาม ลำดับขั้นของเวลา และแสดงให้เห็น ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ โดยใช้วิธีการ วิเคราะห์ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย คือ การตีความข้อมูลจากปรากฏการณ์รูปธรรมที่ มองเห็นจากข้อมูลเชิงคุณภาพ (2) การวิเคราะห์ โดยจำแนกชนิดข้อมูล ตามขั้นตอนของเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำแบบใช้ทฤษฎี และ ไม่ใช้ทฤษฎี มาพิจารณาเพื่อจำแนกประเภทของ ข้อมูล (3) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล นำรายละเอียดของข้อมูลมาเปรียบเทียบเป็น ปรากฏการณ์ และ (4) การวิเคราะห์โดยสมมนา การสนทนากลุ่ม ด้วยเทคนิคการปฏิบัติการ และ การถอดบทเรียน ด้วยรูปแบบตาปูเกลียว นำเอา ประสบการณ์ตรงมาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่าง ละเอียด เพื่อถอดบทเรียนออกมาเป็นองค์ความรู้ และนำเอาองค์ความรู้นั้น มาสรุป และพัฒนา รูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาตัวแบบองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน

จากการศึกษาตัวแบบองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน พบว่า ปรากฏการณ์ปัญหา และความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชน เป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่นำมาซึ่งการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหา โดยมีกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นกระบวนการสำคัญที่นำมาซึ่งการแก้ปัญหาได้สำเร็จ ตามความหมายขององค์กรชุมชนเข้มแข็ง (Strengthens Community Organization) ที่เกิดจากการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของธวัชชัย นิยมจินดา (2556) กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา และประชาชนในพื้นที่โดยทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง องค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ มีกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มนั้นเกิดจากความต้องการเรียกร้องสิทธิชุมชนขององค์กรชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง จากการรวมตัวเพื่อต่อรองอำนาจกับนโยบายรัฐ และผลประโยชน์ร่วมของชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท พวงงาม (2553) พบว่า ทั้ง 2 องค์กรชุมชน มีกระบวนการสร้างพลังกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการสร้างพลังกลุ่มของพัฒน์ บุญรัตนพันธ์ (2549) พบว่า กระบวนการสร้างพลังกลุ่ม เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง และมีกระบวนการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน การสร้างพลังกลุ่ม เป็นกระบวนการพื้นฐานของการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่าย จากการศึกษา

ขั้นตอนของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และนำมาสู่ความยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม และ ขั้นที่ 3 ว่าด้วยการเจริญเติบโตของกลุ่ม จากการศึกษาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ทั้ง 2 องค์กร พบว่า มีขั้นตอนที่ใช้อธิบายให้เห็นกระบวนการ และเทคนิควิธีการในการเสริมสร้างการรวมกลุ่ม และพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งสรุปได้ 3 ขั้นตอน คือ (1) ก่อนการเกิดองค์กรชุมชน (2) การสร้างองค์กรชุมชน และ (3) การพัฒนาขององค์กรชุมชน ซึ่งองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จทั้ง 2 องค์กร ปรากฏกระบวนการที่สำคัญเหมือนกันใน 2 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังกลุ่ม ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน กระบวนการเสริมสร้างพลังกลุ่มจะดำเนินการมาจนเกิดความยั่งยืน เพราะมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้กระบวนการที่นำองค์กรชุมชนสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยหลักการพื้นฐานการรวมกลุ่ม/องค์กรชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของนนทิยา หุตานวัตร และ ณรงค์ หุตานวัตร (2549) กล่าวคือองค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ทั้ง 2 องค์กร พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม เป็นวัยผู้ใหญ่ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของคนในแต่ละช่วงวัย ก็มีความแตกต่างกันไป ดังนั้นกิจกรรมของกลุ่ม ที่เกิดขึ้นจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัยของสมาชิกด้วย ซึ่งองค์กรชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับช่วงวัย สอดคล้องกับแนวคิดของศิริกัศสรค์ วงศ์ทองดี (2556) พบว่า ในขั้นการจัดตั้งกลุ่ม รวมถึงปรากฏการณ์ก่อนการเกิดกลุ่มขององค์กรชุมชน ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ทั้ง 2 องค์กร พบว่า ผู้นำมีภาวะการผู้นำชุมชน (Community Leadership) สอดคล้องกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติการพัฒนาชุมชนของโกวิท พวงงาม (2553)

กล่าวคือ เป็นผู้นำประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกในการแสดงความเห็นไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมจะเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น และร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

นอกจากนี้องค์กรชุมชนที่ประสบความสำเร็จทั้ง 2 องค์กร มีการดำเนินการที่สอดคล้องต่อความยั่งยืนของชุมชน ใน 4 มิติ ได้แก่ (1) เศรษฐกิจชุมชน (2) ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม (3) สังคม และ (4) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความสอดคล้องกับแนวคิดของนภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550) ด้านมิติความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 4 มิติ กล่าวคือ (1) มิติด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตเพื่อการค้า คือ มีกลไกการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชน มีการจัดการระบบการผลิต สามารถลดต้นทุนการผลิต โดยการใช้เครื่องมือหรือเครื่องทุ่นแรงในการผลิตความสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า การเพิ่มแหล่งรายได้ให้มีความหลากหลาย (2) ด้านสังคม ได้แก่ ความสามารถของชุมชน ในการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน ให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพชุมชนในการสร้างให้สังคมชุมชนดำรงตนอยู่ได้ (Self-Contained) อย่างมั่นคง มีสันติสุข และมีความสามัคคี (3) ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพความภาคภูมิใจในชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัว จนสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ และ (4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ได้แก่ ความสามารถของชุมชน ในการจัดระบบดูแล และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน

ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาองค์กร

ชุมชนแบบยั่งยืน จากการดำเนินการพัฒนารูปแบบในขั้นตอนต่าง ๆ โดยใช้องค์กรชุมชนวัดป่ายาง เป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย พบว่า การพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ที่สอดคล้องกับบริบทขององค์กรชุมชนวัดป่ายาง มีการใช้หลักธรรมะ เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ขององค์กรชุมชน โดยการฟื้นฟูวัด ฟื้นฟูชุมชน ให้วัดกลับมามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาพบว่า องค์กรชุมชนวัดป่ายางใช้หลักธรรมสังคัม เป็นตัวขับเคลื่อนพลังกลุ่ม ให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งหลักดังกล่าวประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประเด็นด้วยกัน คือ (1) การถือประโยชน์ร่วมกัน (2) การควบคุมตนเอง และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และ (3) มีความเคารพนับถือและเมตตากรุณาต่อกันสอดคล้องกับแนวคิด ศาสนาเพื่อสังคมของโกวิท พวงงาม (2553) และแนวคิดสานติภาวนา เพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนของอุทัย สติมัน (2557) กล่าวถึง พระพุทธศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์รู้จักพึ่งตัวเองในการประกอบคุณงามความดีในการยกระดับชีวิตตนให้สูงขึ้น ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

ผลการยืนยันและประเมินประสิทธิภาพ

รูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน

รูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย เป็นรูปแบบที่ใช้หลักธรรมสังคัม เป็นกระบวนการหลักในการพัฒนาประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประเด็นด้วยกัน คือ (1) การถือประโยชน์ร่วมกัน (2) การควบคุมตนเอง และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ (3) มีความเคารพนับถือและเมตตากรุณาต่อกัน กล่าวคือ รูปแบบที่

เหมาะสมต่อการนำมาใช้ปฏิบัติการดำเนินกิจกรรม คือ หลักร่วมกันทำ ปันกันกิน เป็นการลดอัตรา ในตัวบุคคล ทำให้คนมีความรู้จักพอ โดยประยุกต์ หลักธรรมที่เรียกว่าหลักธรรมิก 4 เสา ในมิติการ พัฒนาชุมชนทั้ง 4 มิติ คือ (1) เศรษฐกิจชุมชน (2) ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม (3) สังคม และ (4) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่าง สอดคล้องและกลมกลืนกับวิถีชุมชน เป็นการ ดำเนินการที่สะท้อนให้เห็นรูปธรรมการพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ตาม แนวทางพระพุทธศาสนาของธนากร สังเขป (2555) กล่าวคือ พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ ใช้แก้ปัญหา คือ หลักอริยสัจ 4 มี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งอริยสัจ 4 เป็นหลักที่นำไปใช้ได้ กับทุกเรื่อง รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกข์ของการ พัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน สาเหตุหลัก เพราะเป็นการพัฒนาที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การดับทุกข์ คือ การพัฒนาไม่ว่า เรื่องใด ๆ โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ จะต้องไม่ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุป

รูปแบบการพัฒนาองค์กรชุมชนแบบยั่งยืน ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้อง ต่อการนำมาใช้ ปฏิบัติการดำเนินกิจกรรม คือ หลักร่วมกันทำ ปันกันกิน เป็นการลดอัตรา ในตัวบุคคล ทำให้คนมีความ รู้จักพอ โดยประยุกต์หลักธรรมิกสังคัม ที่เรียกว่าหลักธรรมิก 4 เสา ในมิติการพัฒนาชุมชน ทั้ง 4 มิติ คือ (1) เศรษฐกิจชุมชน (2) ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม (3) สังคม และ(4) ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินการที่ สะท้อนให้เห็นการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้บริหารองค์กร ระดับจังหวัดสามารถนำหลักธรรมิกสังคัมสนับสนุน การปฏิบัติของหน่วยงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร ควรนำหลัก ธรรมิก 4 เสา ไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนดำเนินการ และการบริหารจัดการองค์กร

2. หน่วยงานภายนอกที่เข้าไปส่งเสริมการ จัดตั้งองค์กรชุมชน ควรมีการนำหลักธรรมิก 4 เสา ไปส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มเกิดความตระหนัก และ เกิดการยอมรับในการนำไปปรับใช้กับการดำเนิน กิจกรรมของกลุ่ม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรมีการนำรูปแบบการพัฒนาองค์กร ชุมชนแบบยั่งยืน โดยใช้หลักธรรมิก 4 เสา ไปทดลองใช้กับองค์กรชุมชนอื่น ๆ ที่มีความ ต้องการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของ ชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ธนวัฒน์ พิมลจินดา. (2556). บทเรียนจากความ ล้มเหลวในการจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่อำเภอ พานทอง จังหวัดชลบุรี. *วารสารการศึกษา และพัฒนาสังคม*, 9(2), 22-32.
- ธนากร สังเขป. (2555). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร หะวานนท์, เพ็ญสิริ จีระเดชากุล, สุรวุฒิ ปัดไธสง, นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และ ปานจักร เหล่ารัตนวรพ. (2550). *ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน ความ กลมกลืนระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูล เชิงประจักษ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.
- นันทิยา หุตานวัตร และ ณรงค์ หุตานวัตร. (2549). *การพัฒนาองค์กรชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท.

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2549). *การสร้างพลังชุมชน*

โดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ:

ไทยวัฒนาพานิช.

ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2556). *การพัฒนา*

ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

อภิศักดิ์ อีระวิสิษฐ์. (2553). *หลักการพัฒนาชุมชน*.

ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุทัย สติมัน. (2557). *ศานติภาวนาประยุกต์: พุทธิ*

ปัญญา เพื่อการพัฒนาสังคม สันติสุขอย่าง

ยั่งยืน. *วารสารปาริชาติ*, 27(3), 22-36.